

การสอนนาฏศิลป์ไทย ในศตวรรษที่ 21

4

Teaching Thai Performing Arts in the 21st Century

รับบทความ 26 พฤษภาคม 2567
แก้ไขบทความ 19 พฤษภาคม 2568
ตอบรับบทความ 19 พฤษภาคม 2568

- 1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขานาฏศิลป์ศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
Assistant Professor.Dr., Program in Performing Arts Education,
Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi
- 2,6 ดร. สาขานาฏศิลป์ศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
Dr., Program in Performing Arts Education, Faculty of Fine and Applied Arts,
Rajamangala University of Technology Thanyaburi
- 3-5 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขานาฏศิลป์ศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
Assistant Professor, Program in Performing Arts Education,
Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
39 หมู่ 1 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12110
Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi,
39 Moo 1, Klong 6, Khlong Luang Pathum Thani 12110, Thailand
*Corresponding author, e-mail: pravit@rmutt.ac.th

มานิช บุญทองเล็ก¹
Manoch Boontonglek
ชวลิต สุนทรานนท์²
Chaovalit Soontranon
ริสวัฒน์ อรชุน³
Riswan Orachun
พิสิษฐ์ บัวงาม⁴
Pisit Buangam
ประวิทย์ ฤทธิบุญ⁵
Pravit Rittibul
ภาณุรัชต์ บุญส่ง⁶
Panurat Boonsong

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอถึงทักษะที่สำคัญของครูสอนนาฏศิลป์ไทยในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมและนำไปสู่การพัฒนาสมรรถภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนนาฏศิลป์ ครูผู้สอนต้องพัฒนาตนเองให้เกิดความเชี่ยวชาญในความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ มีการใช้เทคนิคและวิธีการถ่ายทอดที่หลากหลาย รวมทั้งครูผู้สอนควรทำความเข้าใจภูมิหลังของผู้เรียนเพื่อทราบถึงคุณลักษณะของผู้เรียนเพื่อให้สามารถออกแบบและจัดกิจกรรมเรียนรู้ให้กับผู้เรียนแต่ละคนอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่า ในบริบทของการเพิ่มบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในการศึกษาได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการจัดการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ในปัจจุบัน ครูผู้สอนจึงควรต้องมีบทบาทในฐานะ “ผู้อำนวยการสอน” ทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมและกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน สร้างพื้นที่ปลอดภัยที่มีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในการดำเนินชีวิตต่อไป

คำสำคัญ : การสอนนาฏศิลป์ไทย การสอนในศตวรรษที่ 21

Abstract

This article explores the essential competencies of Thai performing arts teachers in the 21st century. It focuses on promoting and enhancing students' learning potential, arguing that teachers must cultivate expertise in both theoretical knowledge and practical performance, and apply a variety of instructional strategies. Additionally, it emphasizes the need for teachers to understand learners' individual backgrounds and characteristics in order to design learning experiences that are both appropriate and effective. The article also considers the impact of the increasing role of information technology in education, which has transformed the teaching and learning of Thai performing arts. In this evolving context, teachers are positioned as “facilitators of learning,” responsible for orchestrating learning processes, fostering student engagement, creating safe and supportive learning environments, and enabling students to apply their knowledge meaningfully in everyday life.

Keywords: Teaching Thai Performing Arts, 21st Century Teaching, Thai Performing Arts Education

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันอย่างไร้พรมแดนด้วยความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการสื่อสาร จึงทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้มีการกำหนดกลยุทธ์และแนวทางในการพัฒนามนุษย์ให้มีทักษะความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติและของโลก ซึ่งทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์ของ Mintzberg (1994, p. 107) ได้กล่าวว่า กลยุทธ์เป็นวิธีการที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นที่กำหนดทิศทางหรือเป็นแนวทางการดำเนินงานในอนาคตให้สามารถบรรลุถึงเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว (วลิตา อุ่นเรือน และ Keith D. Aytch, 2566, น. 385) วงการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับตัวในการพัฒนาโดยการกำหนดแผนกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นให้ผู้สอนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนา ให้มีความรู้และมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้วิธีสอนผู้เรียนด้วยวิธีการใหม่ ๆ เพื่อตอบโจทย์แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาที่นำไปสู่ความยั่งยืนของระบบการศึกษาและแนวทางการพัฒนาผู้เรียนให้ตรงกับความต้องการและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น. 12-15)

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศได้มีบทบาทในชีวิตประจำวันและส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้คน การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่ในพื้นที่ของห้องเรียนเท่านั้น หากสามารถเกิดขึ้นนอกห้องเรียนที่ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีช่วยในการสืบค้นแสวงหาข้อมูลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ที่ส่งผลให้ผู้เรียนมีความคุ้นเคยกับการทำงานที่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการศึกษาเรียนรู้ (Turner, 1993, pp. 17-18; Eder, 1993, pp. 370-372) ขณะที่ผู้สอนนั้นสามารถจัดการเรียนรู้ผ่านการใช้ประโยชน์จากสื่อเทคโนโลยี เกิดเป็นนวัตกรรมการสอนควบคู่ไปกับการเรียนรู้ใหม่ ๆ เช่นเดียวกับครูผู้สอนนาฏศิลป์ในศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ และต้องพัฒนาตนเองเพื่อจะได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เท่าทันต่อผู้เรียน (Cogan & Derricott, 2000, pp. 72-79)

บทความนี้จึงนำเสนอถึงการเปลี่ยนแปลงในการเรียนการสอนและบทบาทของครูสอนนาฏศิลป์ไทยในศตวรรษที่ 21 ว่าควรมีแนวทางอย่างไร ทั้งนี้ ข้อเสนอในบทความนี้พัฒนาขึ้นจากประสบการณ์การเป็นครูสอนนาฏศิลป์ของคณะผู้เขียน ซึ่งมีประสบการณ์การสอนนาฏศิลป์ในสถาบันการศึกษาของรัฐระหว่าง 5-35 ปี และการสัมภาษณ์ครูผู้สอนนาฏศิลป์ในระดับศิลปินแห่งชาติ จำนวน 5 คน ร่วมกับการทบทวนเอกสารการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนนาฏศิลป์

บริบทในวิชาชีพความเป็นครู

ครูผู้สอน คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในระบบการศึกษา เปรียบประดุจเป็นโซ่ข้อต่อกลางระหว่างวัยในการเจริญเติบโตของพลเมืองโลก อีกทั้งยังมีบทบาทที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ สรรพศาสตร์ สรรพศิลป์ วิทยาการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อผู้เรียนเพื่อการเรียนรู้สู่การเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต วิชาชีพครูจึงเป็นอาชีพที่สำคัญอีกอาชีพหนึ่งที่เป็นต้นทางในการพัฒนาความเป็นพลเมืองของชาติ (กัลยาณีพรมทอง, 2563) กระบวนการพัฒนาวิชาชีพครูจึงควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองความต้องการตามกระแสแห่งการแปรเปลี่ยนทุกข้อกำหนดในสังคมศาสตร์ด้านการสอนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาบทบาทของผู้สอนและเป็นหลักแห่งองค์ความรู้ที่สำคัญในการพัฒนาวิชาชีพครู ดังนั้น จึงควรมีการพัฒนาให้ครูผู้สอนมีทักษะที่สำคัญดังนี้ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 การพัฒนาทักษะวิชาชีพครู

(1) **ทักษะการสอน:** ผู้สอนต้องมีทักษะการสอนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจให้แก่ผู้เรียนและสามารถเพิ่มประสิทธิภาพผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะขั้นสูง

(2) **ทักษะการวิเคราะห์และแก้ปัญหา:** ผู้สอนควรมีทักษะในการวิเคราะห์และแก้ปัญหาเพื่อช่วยผู้เรียนในการพัฒนาทักษะทางการคิด เช่น การสร้างความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีนวัตกรรม การคิดการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผลทางวิชาการ และการคิดการแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานในวิชาชีพ

(3) **ทักษะสื่อสาร:** ผู้สอนควรมีทักษะในการสื่อสารที่ดีเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เรียน มีการใช้ภาษาที่เหมาะสมในการสื่อสารระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และ มีความเข้าใจในความต่างทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้เรียนทุกกลุ่ม ทุกวัย

(4) **ทักษะการจัดการเวลาและการวางแผน:** ผู้สอนควรมีทักษะการจัดการเวลาและการวางแผนงานที่ดีเพื่อให้สามารถจัดการกับงานและกิจกรรมทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน หรือในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(5) **ทักษะการทำงานเป็นทีม:** ผู้สอนควรมีทักษะในการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของตน สามารถนำความรู้และทักษะการปฏิบัติไปปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่สำคัญในอนาคต และส่งเสริมกิจกรรมความสามัคคีในทีมงานของผู้สอนทั้งในระบบและนอกระบบด้วย

(6) **ทักษะการประเมินผลการเรียนรู้:** ผู้สอนควรมีทักษะในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสาระสำคัญของเนื้อหา เพื่อนำผลจากการวัดผล ประเมินผล มาพัฒนาผู้เรียนได้ตามความสามารถ และเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนได้ในอนาคต

กระบวนการการพัฒนาทักษะแก่ผู้ประกอบวิชาชีพครู จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาครูผู้สอนที่ต้องการการพัฒนาความรู้ไปตลอดชีวิต เพราะครูผู้สอนควรมีการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เพื่อทำงานอย่างมืออาชีพ และมีประสิทธิภาพในการสอน และการแนะนำผู้เรียนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความพร้อมในทุกด้านของชีวิต

ในอดีตการผลิตผู้สอนมีกระบวนการที่เน้นให้ผู้สอนมีคุณลักษณะตามสมรรถนะอาชีพของผู้สอนได้ สอดคล้องกับผลสัมฤทธิ์ของสุวรรณีย์ ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติ (2562, 13 กรกฎาคม, สัมภาษณ์) ที่ได้กล่าวว่า กระบวนการการสอนนาฏศิลป์ในอดีตนั้นเป็นการเรียนการสอนในวัง ผู้เรียนและผู้สอนต้องเริ่มฝึกหัดกันตั้งแต่เช้ามืด ตั้งแต่เวลา 05.00 น. เป็นต้นไป โดยเริ่มจากการฝึกหัดท่ารำพื้นฐานตามลักษณะของตัวละคร การรำเพลงหน้าพาทย์¹ และต่อมาจึงจะรำตามลักษณะของตัวละคร หลังจากนั้นแล้วในช่วงสาย ๆ ผู้เรียนสามารถใช้เวลาวางไปดำเนินกิจกรรมหรือทำภารกิจอื่น ๆ ของตนเองได้ การเรียนนาฏศิลป์ในวังนั้นเป็นการเสริมสร้างบุคลิกภาพให้ดูน่าชม ทั้งเจ้านายและนางในเล็ก ๆ จำเป็นต้องผ่านในกิจกรรมนี้ วิธีการสอนของครูจะมุ่งเน้นการถ่ายทอดเป็นลักษณะเฉพาะบุคคล คือการเน้นตามความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นหลัก โดยครูผู้สอนจะใช้ดุลยพินิจในการเลือกเทคนิคในการถ่ายทอดท่ารำที่เหมาะสมกับลักษณะบุคลิกภาพของผู้เรียนผู้นั้น ดังนั้น กลวิธีในการสอนหรือเทคนิคในการสอนที่ถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนแต่ละคนจะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป (มาโนช บุญทองเล็ก, 2563, น. 108-112) ซึ่งการสอนนาฏศิลป์นั้น ครูผู้สอนมีบทบาทในการ “สอนให้รู้” โดยทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ผ่านการสาธิตด้วยวิธีการ “ทำให้ดู” การรำนำเป็นกระຈกให้ผู้เรียน และการ “อยู่ให้เห็น” เพื่อสังเกตลีลาท่ารำและการปรับแก้ไขท่ารำของผู้เรียน (ประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว, รัตติยะ วิกสิตพงศ์, และ ศุภชัย จันทรสุวรรณ, 2562, 14 กรกฎาคม, สัมภาษณ์)

อมรา กล้าเจริญ (2535, น.14-17) ได้ให้หลักการสำคัญในการผลิตผู้สอนว่า ผู้สอนควรทำความเข้าใจภูมิหลังของผู้เรียนที่จะทำให้ทราบถึงคุณลักษณะเฉพาะของผู้เรียน เพื่อให้ผู้สอนสามารถออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ควรคำนึงถึงตามพัฒนาการของแต่ละกลุ่ม ผู้สอนจึงควรพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้ที่ถ่องแท้ในแก่นของเนื้อหาวิชา รวมทั้งวิธีการสอน เทคนิคการสอน และการแสดง เพราะผู้สอนเปรียบเสมือนเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียนทางด้านนาฏศิลป์

จากแนวความคิดในการผลิตผู้สอนนาฏศิลป์จากปรมาจารย์นาฏกรและนักวิชาการทางด้านนาฏศิลป์ ผู้เขียนเสนอว่ากระบวนการเรียนการสอนนาฏศิลป์สามารถช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้ โดยมีครูเป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์และแสวงหาทางออกสำหรับปัญหาที่เผชิญ แม้ว่าการเรียนการสอนรายวิชานาฏศิลป์โดยธรรมชาติอาจเน้นการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะทางนาฏศิลป์ แต่แท้จริงแล้วการเรียนการสอนนาฏศิลป์ยังมุ่งเน้นการคิดสร้างสรรค์ ผู้สอนสามารถบูรณาการเทคนิคและวิธีการที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้ในทุกกระบวนการของการสอน ในการเรียนการสอนนั้นแม้จะมีการรักษาแบบแผนเดิมที่เป็นมาตรฐาน แต่ครูผู้สอนก็ยังคงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองและเปิดรับการเรียนรู้ใหม่ ๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมดังที่ รัชญา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ ได้กล่าวถึงบทบาทของความเป็นครูนาฏศิลป์ไว้ว่า “ครูจะต้องเป็นผู้เรียนรู้ทุกขณะจิต เปิดโลกทัศน์และยอมรับในสิ่งใหม่ ๆ พร้อมกับบูรณาการการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยให้เกิดประสิทธิภาพอันสูงสุด” (ประวิทย์ ฤทธิบูลย์, 2557, น. 13)

โดยสรุป ผู้เขียน พบว่า ครูผู้สอนนาฏศิลป์ในอดีตมีคุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

(1) *ความเข้าใจและมีความอดทน*: ผู้สอนมีความเข้าใจและอดทนในการทำงานกับผู้เรียนที่มีความยากลำบาก โดยตระหนักว่าการสอนและการเรียนรู้ไม่ใช่เรื่องง่ายและอาจต้องใช้เวลาและความอดทนในการสอนและสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้เรียน

¹ การรำเพลงหน้าพาทย์ เป็นการรำตามทำนองเพลงในการแสดงโขนละครโดยผู้แสดงจะต้องรำไปตามจังหวะและทำนองเพลงที่เรียกกันในหมู่นักดนตรีว่า “เพลงหน้าพาทย์”

(2) *ความรู้และความสามารถทางวิชาการ*: ผู้สอนมีความรู้และความสามารถทางวิชาการทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ ผู้สอนมีความเชี่ยวชาญในกระบวนการสอน และสามารถแนะแนวทางให้แก่ผู้เรียนในวิชาตามความถนัดของผู้เรียน ผู้สอนต้องพัฒนาตนเองและเพิ่มการอบรมที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาทักษะและความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

(3) *ความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบ*: ผู้สอนมีความเป็นผู้นำและมีความรับผิดชอบในการสอนและการดูแลผู้เรียน อีกทั้งต้องเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับผู้เรียนและครอบครัว และมีความรับผิดชอบในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีและปลอดภัยให้แก่ผู้เรียน

(4) *ความเข้าใจและความสามารถทางสังคม*: ผู้สอนมีความเข้าใจและความสามารถทางสังคมที่ดี ผู้สอนต้องเรียนรู้ความแตกต่างของแต่ละสังคมและวัฒนธรรม ผู้สอนต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียนและครอบครัว และสถานศึกษาได้

(5) *ความอ่อนน้อมถ่อมตนและความเป็นกลาง*: ผู้สอนมีความอ่อนน้อมถ่อมตนและความเป็นกลางปราศจากอคติในการจัดการเรียนการสอนและการดูแลผู้เรียน ผู้สอนต้องเรียนรู้ถึงความแตกต่างของผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนควรศึกษาพฤติกรรมรายบุคคลเพื่อที่จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ เลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมและการสนับสนุนการเรียนรู้ให้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติต่อผู้เรียน

(6) *ความรักในการสอนและการเรียนรู้*: ผู้สอนมีความรักในวิชาชีพที่สอนและการเรียนรู้ ผู้สอนมีความเชื่อและความศรัทธาในความสำคัญของการศึกษา และมุ่งมั่นที่จะช่วยให้ผู้เรียนทุกคนเติบโตและพัฒนาในด้านผ่านการส่งเสริมและการสนับสนุนของผู้สอน

ข้อจำกัดของครูผู้สอนนาฏศิลป์ในอดีต

ผู้ประกอบวิชาชีพครูทางด้านนาฏศิลป์ในอดีตนั้นเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนและการปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้สอน ปัญหาและข้อจำกัดของครูผู้สอนในอดีตที่สำคัญประกอบด้วย (พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ, 2548; รชกานต์ เคนชมพู, 2558, น. 1)

(1) *ข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยี*: เนื่องจากในอดีตพัฒนาการด้านเทคโนโลยีทำให้ผู้สอนอาจไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลหรือเทคโนโลยีที่สามารถช่วยในการสอนได้ง่าย ๆ เมื่อเทียบกับปัจจุบัน

(2) *จำนวนผู้เรียนที่มาก*: ผู้เรียนในอดีตสนใจเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงครู จึงทำให้ประสบกับปัญหาที่ต้องจัดการกับผู้เรียนที่มีจำนวนมาก ผลทำให้ผู้สอนต้องใช้เวลาในการจัดการเรียนรู้และทรัพยากรจำนวนมากขึ้นในการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เท่าเทียมกัน แต่ด้วยจำนวนผู้เรียนที่มีจำนวนมาก จึงยากต่อการพัฒนาให้ผู้เรียนนั้นเกิดสมรรถนะขั้นสูงได้

(3) *การสอนในเวลาจำกัด*: ผู้สอนในอดีตอาจเจอกับปัญหาที่ต้องสอนในเวลาจำกัด ตามหน่วยการเรียนที่กำหนดไว้ โดยมีเวลาเรียนที่สั้นหรือมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ต้องทำในเวลาเดียวกัน กิจกรรมการแสดง หรือกิจกรรมนอกเหนือจากการเรียนรู้ในชั้นเรียนผู้สอนจึงจำเป็นต้องปรับเนื้อหาวิชาให้เหมาะสมต่อเวลาในการเรียนรู้ ผลทำให้เนื้อหาที่สำคัญบางอย่างก็อาจไม่ได้ถูกนำมาถ่ายทอดในชั้นเรียน

(4) *ข้อจำกัดในการสื่อสาร*: ผู้สอนในอดีตอาจมีข้อจำกัดในการสื่อสารกับผู้เรียนที่มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจเกิดความยากลำบากด้วยพัฒนาการทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนจึงต้องปรับให้เหมาะต่อการจัดการเรียนรู้

(5) *การจัดการเวลาและทรัพยากร:* ด้วยเหตุที่มีการขาดแคลนบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานสนับสนุน ผู้สอนในอดีตจึงต้องปฏิบัติงานในหน้าที่ครูและหน้าที่สนับสนุน ทำให้ผู้สอนจึงไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่สอนได้เต็มที่ เนื่องจากต้องทำงานหลายอย่างในเวลาเดียวกัน เช่น การสอน งานธุรการ งานการตรวจสอบคุณภาพ และการวางแผนการสอน

(6) *ข้อจำกัดในการพัฒนาอาชีพ:* ผู้สอนในอดีตอาจต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการพัฒนาอาชีพด้วยสภาพสังคมในครอบครัว การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบในการสอนอาจส่งผลให้ผู้สอนไม่สามารถรับการฝึกอบรมหรือการพัฒนาทักษะได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับยุคปัจจุบัน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าข้อจำกัดของครูผู้สอนนาฏศิลป์ในประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นส่งผลต่อคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน ในด้านหนึ่งข้อจำกัดดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยเผชิญกับความท้าทายใหม่อันเป็นผลจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและรูปแบบการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ที่แตกต่างกัน ครูสอนนาฏศิลป์จึงจำเป็นต้องพัฒนาให้ทันยุคทันสมัยตลอดเวลา (กิลล์, 2545, น. 124-125) เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

บทบาทของผู้สอนนาฏศิลป์ในศตวรรษที่ 21

บทบาทที่สำคัญของผู้สอนนาฏศิลป์ในศตวรรษที่ 21 ไม่เพียงแต่การทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้แบบเดิมเท่านั้น หากครูผู้สอนจำเป็นต้องพัฒนาตนเองเพื่อการเป็นนักจัดการชั้นเรียน เป็นผู้จัดกระบวนการจัดการเรียนรู้และเป็นผู้นำในชั้นเรียน ผู้สอนต้องมีความเป็นนักกิจกรรมที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้สามารถกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยผู้สอนต้องแสวงหาเทคนิควิธีการที่เหมาะสมกับพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละกลุ่มมีการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน เพื่อมุ่งเน้นสู่ความสำเร็จของผู้เรียน ดังนั้น บทบาทในการพัฒนาผู้สอนจึงต้องเพิ่มเติมความรู้ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง และมีเทคนิคการสอนที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วยวิธีการที่หลากหลาย (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2544, น. 105-107; นนทลี พรธาดาวิทย์, 2559, น. 122-125) บทบาทของครูผู้สอนในฐานะ “ผู้อำนวยการสอน” จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะต่าง ๆ และสามารถดึงศักยภาพในการเรียนรู้ของตนเองออกมา ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทในการเปลี่ยนแปลงและบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้สอนนาฏศิลป์ควรมีทักษะดังนี้ (ภาพที่ 2) (Boontonglek et al., 2023, pp. 6-7)

ภาพที่ 2 ทักษะของผู้สอนที่ควรมีในศตวรรษที่ 21

(1) **การมีความรู้และทักษะทางวิชาการ:** ผู้สอนควรมีพื้นฐานความรู้และทักษะทางวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในวิชาที่สอน รวมทั้งสามารถนำความรู้และประสบการณ์ของตนเองมาสอนให้ผู้เรียนเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งผู้สอนยังควรต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมให้มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และมีการพัฒนาทักษะในการสอนอย่างบูรณาการ

(2) **การสื่อสารและความเข้าใจ:** ผู้สอนควรมีทักษะในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพกับผู้เรียน และสามารถเข้าใจความต้องการและความสนใจของผู้เรียนได้ นอกจากนี้ ผู้สอนควรสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์และสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องต่อพัฒนาการการเรียนรู้และเหมาะสมต่อวัย

(3) **การพัฒนาบุคลิกภาพและคุณธรรม:** ผู้สอนควรเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งต่อหน้าและลับหลังและมีคุณธรรมที่ดีต่อผู้เรียน โดยการให้ประสบการณ์ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน เน้นกิจกรรมที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ความรับผิดชอบ และการเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และการพัฒนาของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

(4) **การพัฒนาเทคนิคการสอนและการจัดการในชั้นเรียน:** ผู้สอนต้องแสวงหารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อผู้เรียนโดยสามารถเรียนรู้เทคนิคและวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ นำมาจัดการชั้นเรียน เช่น การจัดการเวลา การจัดการกลุ่มผู้เรียน และการจัดการพฤติกรรมในชั้นเรียน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นกันเองและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการติดตามและปรับปรุงทักษะการสอนเพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษา และเพื่อนำไปสู่การใช้เทคโนโลยีในการสอนอย่างเหมาะสมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ

(5) **การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี:** ผู้สอนควรพัฒนาทักษะการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการสอน เช่น การใช้แอปพลิเคชัน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เครื่องมือการสื่อสารออนไลน์ และเทคโนโลยีเสมือนจริง ตลอดจนการพัฒนาารูปแบบและกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผล การประเมินผล เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ

(6) **การสนับสนุนและการประเมินผล:** ผู้สอนควรพัฒนาทักษะในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน มีการติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ของ

ผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอด้วยความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาตามสมรรถนะการเรียนรู้ ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของผู้เรียน

(7) *การส่งเสริมการเรียนรู้และประสบการณ์*: ผู้สอนต้องช่วยให้ผู้เรียนส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับความสำเร็จในศตวรรษที่ 21 โดยผู้สอนต้องฝึกประสบการณ์ที่สำคัญให้กับผู้เรียนในการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ส่งเสริมภาคปฏิบัติในการสร้างบทบาทจำลองสถานการณ์ ภาวะการณ์เป็นผู้นำ และผู้ตามให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ ผู้สอนควรมีทักษะในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนวัตกรรม การเรียนรู้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การส่งเสริมการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม

(8) *การเรียนรู้ตลอดชีวิต*: ผู้สอนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยส่งเสริมการพัฒนาทักษะในการคิดอย่างมีเหตุผล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การแก้ปัญหา การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ ทั้งสรรพวิชา การสรรพวิชาศิลป์ เพื่อปลูกฝังทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้เรียน

กล่าวได้ว่าผู้สอนควรมีและได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มที่เกิดผลสัมฤทธิ์ และมีประสิทธิภาพสู่ความสำเร็จ โดยนอกจากการสอนแล้ว ผู้สอนยังควรต้องมีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุน ส่งเสริม และสร้างสรรค์ พัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน ผู้สอนนาฏศิลป์จึงต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่เข้าถึงการรับรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

แนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในศตวรรษที่ 21

กระบวนการจัดการเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากครูผู้สอนไม่ได้รับการพัฒนา การพัฒนาครูเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้ครูสามารถตอบสนองความต้องการและท้าทายในการสอนในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น กระบวนการพัฒนาครูผู้สอนต้องครอบคลุม ประเด็นในการพัฒนาให้เท่าทันต่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ผู้สอนควรพัฒนาทักษะการสอน มีแนวคิดในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อปรับตัวและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง กล่าวได้ว่า นอกจากการพัฒนาทักษะของครูผู้สอนนาฏศิลป์แล้วยังมีความจำเป็นต้องปรับรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน ตลอดจนองค์ความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ดังนั้น รูปแบบการเรียนการสอนนาฏศิลป์จึงควรมีลักษณะดังนี้

(1) *ส่งเสริมการบูรณาการศิลปวัฒนธรรมกับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ (Integrated Arts and Culture with Thai Performing Arts)* ให้เกิดเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งศิลปวัฒนธรรมสามารถช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้หลายด้าน เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา ทักษะสังคม และทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ โดยผู้สอนควรนำแนวทางนี้ไปใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

(2) *ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management)* ที่เป็นรูปแบบการสอนที่ผสมผสานเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาวิชาต่าง ๆ และเข้าใจโลกรอบตัวได้ดีขึ้น

(3) *มีการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ (Project-Based Learning)* ซึ่งจะเป็นรูปแบบการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยลงมือทำจริง ผู้เรียนจะทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาชิ้นงานตามหัวข้อที่สนใจ การจัดการเรียนรู้แบบโครงการช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และทักษะชีวิตอื่น ๆ ซึ่งทักษะเหล่านี้ล้วนจำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตในโลกปัจจุบัน

(4) *พัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered Learning)* ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น การจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะการคิด แก้ปัญหา และเรียนรู้ด้วยตนเอง

(5) *ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบใช้เทคโนโลยี (Technology-Based Learning)* โดยการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ได้มากขึ้น

การพัฒนาทักษะของครูผู้สอนและการปรับรูปแบบการเรียนการสอนข้างต้นจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนนาฏศิลป์ ทำให้การเรียนนาฏศิลป์มีความเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม และทำให้ผู้เรียนนาฏศิลป์มีทักษะทั้งด้านนาฏศิลป์และทักษะที่จำเป็นและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับชีวิตในโลกปัจจุบัน

บทสรุป

จากการศึกษาและวิเคราะห์ จึงสามารถสรุปได้ว่า บทบาทและความสำคัญของการพัฒนาผู้สอนให้สอดคล้องกับยุคศตวรรษที่ 21 ต้องกำหนดเป็นกลยุทธ์หรือแนวทางดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามบริบทหรือเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว โดยผู้สอนต้องหมั่นพัฒนาตนเองและฝึกฝนการใช้ทักษะต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ อีกทั้งผู้สอนควรต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนในแต่ละยุค เพื่อทำความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างของผู้เรียนที่จะนำมาออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมการเรียนรู้และการคิดสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยใช้เทคโนโลยีมาเป็นแรงกระตุ้น สรรหา เทคนิคการสอนแบบใหม่ที่สอดคล้องกับความจำเป็นในการดำรงชีวิตภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผลทำให้ต้องมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลา ผู้สอนจะต้องฝึกนิสัยให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ปรับเปลี่ยนความคิดได้ง่าย มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งสอนวิธีเรียนมากกว่าสอนเนื้อหา เพราะเนื้อหาในยุคปัจจุบันนี้มากเกินไปที่จะเรียนรู้ได้อย่างพอเพียงและมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ผนวกกับการประยุกต์ใช้ศาสตร์ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นศิลปะประจำชาติไทยที่สำคัญของชาติอีกแขนงหนึ่งที่เป็นศาสตร์สำคัญของชาติที่นักการศึกษาในทุกระดับการศึกษาในอดีตและปัจจุบันนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ด้านทักษะ การอยู่ร่วมในสังคม ตลอดจนการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการดำรงอยู่ในชาติอย่างมีเกียรติและสมความภาคภูมิใจ โดยสรุปแล้ว อาจกล่าวได้ว่า นาฏศิลป์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการพัฒนาทั้งทางด้านกายภาพและจิตวิญญาณ เนื่องจากนาฏศิลป์เป็นศาสตร์ที่ต้องใช้ร่างกายเป็นสื่อกลางในการเคลื่อนไหว โดยการกำหนดให้ “อายตนะทั้งหก” เป็นตัวกลางผ่านทาง “ผัสสะ” คือ หู รับรู้เสียงผ่านทางโสตทักษะ ตา รับรู้ภาพจากครูผู้สอน จมูก คือการรับรู้ถึงกลิ่นของบรรยากาศ ลิ้น รับรู้ผ่านทางรสชาติของเหงื่อ โดยการเรียนรู้ถึงลักษณะเฉพาะของการเรียนนาฏศิลป์ กาย รับรู้จากการสัมผัสระหว่างครูและศิษย์ด้วยความอ่อนโยน ใจหรือจิต รับรู้ได้จากความสุข ความสนุกสนานของผู้เรียนและผู้สอน การเรียนนาฏศิลป์จึงเป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีทักษะนิสัยที่ไม่หยาบกระด้าง มีมารยาท รักในขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย ที่สามารถสังเกตได้จากกิริยาการเดิน การไหว้ การนั่ง เป็นต้น

ในการเรียนวิชาภูฏาลีปความสำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือ “ผู้สอน” ควรมีลักษณะจำเพาะ 3 อย่าง ได้แก่ การเป็นนักคิด คือผู้ที่พร้อมเปิดรับชุดข้อมูลความรู้ใหม่ ๆ รูปแบบใหม่ นำมาพัฒนาและประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดผลงานใหม่ ๆ ได้โดยไม่ทิ้งความเป็นรากเหง้าของภูฏาลีปไทย เป็นนักจำ คือผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญในเชิงลึก สามารถสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ตลอดจนถ่ายทอดสู่ผู้อื่นได้ และเป็นนักสร้างสรรค์ คือผู้ที่มุ่งเน้นวิธีคิด วิธีสร้างสรรค์ การแสวงหาเอกลักษณ์ และคุณลักษณะใหม่มากกว่าภูฏาลีปหรือชุด ข้อมูลความรู้เดิม ๆ นอกจากนี้ อีกหนึ่งสิ่งสำคัญคือ ผู้สอนควรเข้าใจถึงพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละช่วงวัย เพื่อให้เห็นถึงบริบทของผู้เรียนในแต่ละยุคสมัย ผู้สอนจึงต้องเป็นต้นแบบที่ดีให้กับผู้เรียน มีการวางเป้าหมายที่ชัดเจนในการสอน โดยการกำหนดสิ่งต่าง ๆ ของผู้เรียนในด้านการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของผู้เรียน ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สังคมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นการนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ ส่งเสริมให้มีความฉลาดทางอารมณ์ที่จะแสดงออกมาในรูปแบบทัศนคติ และการฝึกฝนให้ ผู้เรียนมีความสามารถใช้ประสาทสัมผัสระหว่างความคิด และการเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายในการ ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และมีความคล่องตัวในการเคลื่อนไหวอย่างคล่องแคล่ว ซึ่งลักษณะดังกล่าวต้องปฏิบัติ อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเคยชิน นอกจากนี้ ผู้สอนควรต้องปลูกฝังทั้งในด้านการประพฤติปฏิบัติตนที่ดีทั้ง ในชีวิตการทำงานและการใช้ชีวิตส่วนตัวเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียน โดยผู้สอนต้องประยุกต์วิธีการสอน และเทคนิคการสอนเพื่อสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- กัลยาณี พรหมทอง. (2563). *บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครู*. สืบค้น 24 พฤษภาคม 2567 จาก <https://bit.ly/3R82Rol>
- กิลล์ วิกกี. (2545). *ครุยุคใหม่คิดใหม่ทำใหม่* [The Eleven Commandment of Good Teaching] (กานต์ สุดา มาฆะศิริรานนท์). กรุงเทพฯ: เบรินเน็ท. (ต้นฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 1998)
- นนทลี พรธาดาวิทย์. (2559). *การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning*. กรุงเทพฯ: ทริปเพิล เอ็ดดูเคชั่น.
- ประวิทย์ ฤทธิบุญ. (2557). *รูปแบบความเป็นครูภูฏาลีปไทยกับทักษะการเรียนรู้ใหม่แห่งอนาคต*. *วารสาร ศิลปกรรมวิชาการ*, 2(2), 1-20.
- พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ. (2548). *การขาดแคลนครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกลุ่มสาระ การเรียนรู้*. สืบค้น 24 พฤษภาคม 2567 จาก http://www.research.chula.ac.th/web/cu_online/2548/septembert37_2.htm.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2544). *การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ : แนวคิด วิธีและเทคนิคการสอน 1*. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์.
- มาโนช บุญทองเล็ก. (2563). *การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ภูฏาลีปไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก*. (ปริญญาานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ครุศาสตร์อุตสาหกรรม). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. ปทุมธานี.
- รชกานต์ เคนชมพู่. (2558). *ผลกระทบจากครูผู้สอนสอนไม่ตรงสาขาวิชาเอกต่อผลการทดสอบการศึกษา ระดับชาติขั้นพื้นฐาน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กรณีศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัด*

- กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดชัยภูมิ. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- วลิดา อุ่นเรือน และ Keith D. Aytch. (2566). กลยุทธ์การสอนที่มีประสิทธิภาพโดยใช้สะเต็มศึกษาสำหรับผู้เรียน Generation Z. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(6), 383-398.
- อมรา กล้าเจริญ. (2535). *วิธีสอนนาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์.
- Boontonglek, M., Rittibul, P., Orachun, R., and Boonsong, P. (2023). Dramatic Arts Innovation and learning management in the 21st century. *Asian Journal of Arts and Culture*, 23(2), 1-11.
- Cogan, J. & Derricott, R. (2000). *Citizenship for the 21st Century: an international perspective on education*. London: Kogan page.
- Eder, K. (1993). *Literaturbesprechung zu: Dieter Rucht (Hg.): Research on social movements. The state of the art in Western Europe and the USA. Frankfurt a.M./ New York: Campus Verlag/ Westview Press. [Rezension des Buches Research on social movements: the state of the art in Western Europe and the USA, von D. Rucht]. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, 45(2), 370-372. Retrieved 20 November 2024 from <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-39417>*
- Mintzberg, H. (1994). *The Rise and Fall of Strategic Planning*. New York: Prentice-Hall.
- Turner, S. (1993). *Citizenship and social theory*. London: Sage.